

OBSERVACIÓNS SOBRE AS ACTITUDES E OS COMPORTAMENTOS RELATIVOS ÓS CAMBIOS DE CÓDIGO EN SANTIAGO DE COMPOSTELA *

JAIN E. BESWICK
Universidade de Bristol

1. Introducción

Neste traballo pretendemos estudar as actitudes e comportamentos dun grupo de persoas galegas no tocante á relación sociolingüística actual entre castelán e galego. Este estudo céntrase na interrelación entre membros do grupo de idade da “Era Post-Franco¹” e membros máis vellos dunha familia concreta residente en Santiago de Compostela. Ademais caracterízanse os roles sociais e individuais de ámbalas dúas linguas e determínase a función dos cambios de código léxicos. Examínanse as actitudes dos falantes a través de enquisas e de gravacións magnetofónicas para ver se existe correspondencia entre o seu comportamento e as súas manifestacións sobre o uso da lingua e sobre a lealdade a unha ou a outra. No parágrafo final recóllense as principais ideas do traballo.

2. O papel da diglosia nunha sociedade bilingüe

Nunha sociedade indíxena ben establecida e monolingüe, aínda que a compoñente léxica se pode ampliar debido, por exemplo, á introducción de termos que nomean novas tecnoloxías, a estabilidade da lingua tende a manterse inalterada. Non obstante, en comunidades onde se empregan dúas ou máis variedades lingüísticas, estas pódense

* Este artigo é unha tradución do orixinal inglés “Attitudinal and behavioural observations regarding lexical code-switching in Santiago de Compostela”, realizada por Xosé Soto Andión, Ana Vidal Meixón e Xosé Pérez Sardiña.

¹ O termo “Era Post-Franco” (EPF) pretende designar-lo sector da sociedade en idade escolar cando, a principios dos 80, foron introducidas as reformas educativas relativas ó uso do galego nas aulas.

utilizar de maneira alternada con diferentes roles ou funcións, ou poden ser usadas de maneira aleatoria en certas situacións. Por exemplo, é bastante común que os dialectos rexionais se usen na casa e o estándar na comunicación cos falantes doutros dialectos ou nas funcións públicas (Fasold 1984: 43). Este tipo de alternancia lingüística foi explicado por Ferguson no seu clásico artigo de 1959, no que introduce e define o termo “diglosia” como o uso dentro dunha determinada comunidade lingüística de variedades similares dunha lingua. A variedade lingüística A (alta), prestixiosa e estandarizada (ás veces unha variedade arcaica, como por exemplo o árabe clásico), utilízase de maneira xeral na escrita e na fala formal e está relacionada con e apoiada por institucións educativas, gobernamentais, sociais e relixiosas; mentres que a forma ou formas coloquiais da lingua popular, chamadas variedades B (baixas) apréndense xeralmente na casa e empréganse na maioría das situacións informais intragrúps (por exemplo o caso do árabe popular). Os membros da comunidade deben ter certa competencia comunicativa en ambas variedades (Lehiste 1988:45) e saber qué estilo é o apropiado en cada contexto; neste sentido, cada variedade coexiste coas demais no seo da sociedade, pero ten os seus ámbitos de uso claramente delimitados, e a pertenza ó grupo, a localización do acto comunicativo e o tema da conversa son factores que poden todos eles condicionala elección da variedade lingüística (Appel e Muysken 1987: 23).

Aínda que segue habendo debate sobre se é axeitado ou non emprega-lo termo diglosia para se referir a calquera caso fóra do exemplo orixinal de Ferguson², emporiso é importante sinalar que esta definición foi revisada, xa que el non utilizou o termo para abarcala relación entre a lingua estándar e os dialectos rexionais ou entre linguas diferentes usadas dentro dunha comunidade. Gumperz (1966) recoñeceu que, no seo dunha sociedade multilingüe, o termo podería ser empregado tanto para englobalas diferencias estilísticas entre variedades, rexistros ou dialectos dunha lingua determinada coma para o uso de dúas linguas diferentes. O que é fundamental é que se poida apreciar unha diferenza funcional entre as variedades lingüísticas³.

² Vid. Berruto (1989) para unha interesante valoración do estado actual desta cuestión.

³ A definición de Fishman (1967:31) de bilingüismo social sen diglosia é tamén de interese. Refírese a un estado de transición que ten lugar ó mesmo tempo ca un cambio social rápido, cando se abandonan as normas sociais e culturais que determinan qué variedade de lingua é usada en cada circunstancia, e non existe ningunha demarcación funcional establecida entre as variedades.

Mesmo dentro dunha sociedade en que se mantén a clásica distribución diglósica, isto é, onde a lingua A non se emprega para a conversa informal, o continuo intercambio cultural entre sociedades e grupos étnicos conleva un contacto regular entre as súas variedades de fala, especialmente se estas variedades pertencen á mesma familia lingüística. Berruto (1997: 395) mostra o exemplo da alternancia lingua-dialecto en Italia. A lingua estándar, empregada como lingua A de Ferguson, e o dialecto local, a variedade B, coexisten no repertorio de gran parte da poboación. Cada unha das variedades pode exercer influencia lingüística sobre a outra, normalmente en forma de interferencia; no caso de Italia, hai un considerable solapamento no uso dentro de certos ámbitos (Berruto 1997: 395). En última instancia, isto pode dar lugar a un tipo de cambio de lingua en que a variedade ou variedades lingüísticas minoritarias ou subnacionais (Fishman 1989: 368) en certas situacións son desprazadas polas variedades nacionais dominantes dalgunhas das súas funcións orixinais. Se este cambio é de certa importancia, co tempo pódese chegar á morte da variedade minoritaria. Neste sentido, o uso bilingüe pode, en ocasións, ser considerado simplemente como un estado intermedio que leva ó cambio de lingua, é dicir, entre contacto e asimilación existe un período de aculturación, que pode variar en canto ó grao de adaptación mutua (Geerts 1987: 600). Anque os falantes da variedade B están dispostos a aprende-la variedade A, debido ó prestixio que se asocia ó seu uso, o contrario non adoita acontecer e, deste xeito, entre falantes da variedade A esta pode ser empregada tamén en situacións informais. Igualmente, este período de aculturación pode variar na súa duración, é dicir, mentres os individuos pasan por este estadio de maneira bastante rápida, Fishman (1989: 179-80) insiste en que se o bilingüismo social intra-grupal está a se-la norma dentro da comunidade, na que cada variedade lingüística preserva as súas funcións e contextos propios e se evita a alternancia nos usos lingüísticos, a estabilidade lingüística tense que manter polo menos tres xeracións. Geerts (1987: 600), así e todo, engade que mesmo despois destas tres xeracións, os grupos sociais poden non estar aínda totalmente integrados lingüísticamente.

3. Cambio de código léxico

O estudio do comportamento e das actitudes lingüísticas é moi importante para chegar a comprender os procesos do cambio de lingua como o cambio de código léxico, isto é, a selección efectuada polos bilingües/multilingües de formas procedentes de dúas ou máis variedades lingüísticas nunha mesma conversa (Myers-Scotton en Berruto 1997: 394). Fasold (1984: 54) afirma que este tipo de interferencia lingüística acontece en dúas fases: 1) abandono da función e 2) mestura na forma. Cando as dúas variedades lingüísticas comezan a solaparse no seu uso, a interferencia é difícil de evitar. Pódese descubrir mestura en forma de cambio de código, de préstamo léxico ou mesmo de adquisición incompleta da lingua (Poplack e Sankoff 1988: 174)⁴. Así e todo, aínda que a interferencia é considerada como unha acción inconsciente debido a algún tipo de incompetencia ou de coñecemento incompleto da lingua aprendida⁵, cando dúas linguas se mesturan en forma de cambio de código, non se produce ningunha transferencia de formas, de maneira que as estruturas das dúas linguas manteñen a súa autonomía, por exemplo, cando un elemento procedente da L2 se ve como un elemento *alleo* dentro do acto de fala de L1. Valdivia (1991: 32-3) considera que isto é maiormente un acto consciente e como tal é pouco probable que conduza a un cambio de lingua. Haugen (1976), pola contra, pensa que de feito unha cousa precede á outra; para el, o cambio de código, conduce normalmente á interferencia e, finalmente, á integración das dúas linguas. Nesta situación, a incipiente ruptura da relación digló-sica resultaría case inevitable.

4. Lealdade lingüística e conflito en Galicia

A situación de diglosia sen bilingüismo, creada dende que Galicia pasou a depender de Castela, sostívose porque a diferenciación entre ámbalas dúas linguas non era ampla abondo como para impedi-la intercomprensión básica. A pesar do aumento de interferencias léxicas

⁴ Berruto (1997: 395, 398) define o cambio de código como interoracional, orixinado por unha función discursiva. A mestura de código, sen embargo, é intraoracional, non ten ningunha función discursiva particular e os constituintes sintácticos da oración veñen de sistemas lingüísticos diferentes.

⁵ Valdivia (1991: 32) engade que isto é a razón de que a interferencia ás veces se compare coa adquisición da segunda lingua, como os erros cometidos por superposición de estruturas da L1 forman parte dun estadio completamente normal na adquisición da lingua.

procedentes do castelán durante os últimos douscentos anos, o galego foi recoñecido como unha lingua oficial no seu Estatuto de Autonomía de 1981.

Polo que respecta ó bilingüismo individual en Galicia, a maioría da poboación pode, en certo grao, entender e falar galego e castelán, aínda que en moitas ocasións o coñecemento dunha delas é máis ben pasivo (Green 1994: 156). Pero resultaría simplista describi-la situación actual como un bilingüismo social con diglosia (Kabatek 1991), porque o número de falantes monolingües en castelán vai en aumento. O traballo de Cano González (1989), centrado no lugar de Penedo, na provincia de Ourense, confirmou a situación de bilingüismo con diglosia, sendo considerado o galego como variedade B, mesmo a pesar de que acadou o estatus de lingua oficial.

Sexa como sexa, este traballo amosará que cando menos en Santiago de Compostela, algunhas actitudes dos falantes en relación cos usos tradicionais do galego están comezando a cambiar. A poboación desta cidade incrementouse fortemente neste século. De 35.710 habitantes en 1900 pasou a 93.695 en 1981, un incremento do 100% (Dubert García 1995: 71). Unha inmigración tan masiva procedente das áreas rurais onde o galego dialectal era a norma⁶ trouxo consigo unha serie de problemas específicos debido ó contacto crecente co castelán; García (1985) afirma que, como a intercomprensión entre galego e castelán non é difícil, durante algún tempo a interferencia converteuse en regra, principalmente entre a poboación rural, os traballadores e a xente máis vella. En efecto, aínda que houbo un aumento do número de castelanfalantes monolingües, o castelán estándar é raro agás entre os membros máis novos das clases altas, sendo substituído por unha serie de variedades dialectais do castelán ou castelán rexional (Monteagudo e Santamarina 1993: 145). Estes autores distinguen catro variedades de lingua en Galicia, que forman un tipo de continuum lingüístico:

- galego estándar.
- variedades dialectais do galego ou galego popular, o cal está fortemente influenciado, sobre todo no léxico, polo castelán.
- castelán rexional, é dicir, unha variedade de castelán con interferencias do galego especialmente na fonética e na morfoloxía, predominante en áreas semiurbanas castelanizadas dos arredores de Santiago.
- castelán estándar.

⁶ Nas áreas rurais o galego aínda é a lingua materna de máis do 85% dos falantes, cun 7.8% que se consideran bilingües dende o berce (RAG 1994: 43).

A lealdade ó idioma exerce un efecto significativo sobre as actitudes cara ó cambio de código, en canto que pode induci-los falantes a practicar e preserva-la lingua ameazada cando o cambio de lingua está a piques de acontecer (Weinreich 1966: 99). En Galicia as razóns que levan ós prexuízos contra o uso do galego son complexas e quedan fóra do ámbito deste artigo, pero sexa como sexa a lingua galega a miúdo considérase contaminada e de baixo estatus⁷. Con todo, non se pode dicir que isto se deba unicamente á falta de lealdade cara á lingua; de feito a maioría das persoas coas que falei estaban orgullosas, como me comentou unha informante (Ana), de dicir que o galego *é a miña lingua de uso habitual*. Non é que os falantes tendan a utiliza-lo castelán simplemente para o ascenso social (Hidalgo 1988: 5); máis ben é a variedade normalizada a que parece causa-la maioría dos problemas; moitos falantes non confían na súa propia competencia ó teren que usa-lo galego en ámbitos antes reservados para o castelán. Séntense inseguros da súa fala, de aí que a substitúan conscientemente e na súa totalidade polo castelán, convencidos de que esta resulta máis aceptable.

Un bo exemplo é o de Begoña, unha moza de dezaioito anos de Boiro, onde traballa como empregada doméstica. Contoume que en Santiago non pode falar galego con ninguén a excepción dos seus familiares xa que:

(1) tengo verguenza porque no conozco bien mi propia lengua; cometo muchos errores y, de todos modos, creo que no se debe hablar el gallego en las ciudades.

Para ela, a lingua que fala é impura e polo tanto non válida para o uso. Do mesmo xeito, a avoa dun dos informantes principais negouse a falar galego cando eu estaba presente, a pesar de que o falaban tódolos demais. Sen embargo, ela tamén teimou en ficar calada, porque o seu castelán era vulgar de máis para ser escoitado.

5. Regaleguización e bilingüismo

Santiago é a única cidade en que a porcentaxe total de falantes que teñen o galego como lingua materna é máis alta cá do castelán,

⁷ Posner (1993) utiliza o termo “self-hatred” (*auto-odio*) para describir unha situación similar testemuñada na sociedade valenciana con actitudes negativas cara ó catalán e o conseqüente cambio de lingua para o castelán.

51.9% e 33% respectivamente, cun 14% que afirman ter sido educados como bilingües (RAG 1994: 55-56). Non obstante, na EPF xa se están a producir cambios; entre os 16-20 anos a porcentaxe de bilingües increméntase substancialmente, así como a dos falantes que teñen o castelán como lingua materna:

(2) Lingua materna dos falantes entre 16-20 anos:

Galego	21.8%
Castelán	54 %
Bilingüe	24.2% (RAG 1994: 61) ⁸ .

O censo de 1991 indica que o 33.18% do total da poboación afirma falar sempre galego, o 52.67% afirma falalo ás veces e o 8% di que nunca fala galego, independentemente da situación (Dubert García 1995: 72). Monteagudo e Santamarina (1993: 146) tamén consideran que en certos sectores da sociedade santiaguesa a regale-guización, especialmente entre as clases medias, estase comezando a producir debido a unha concienciación ideolóxica. Sen embargo, este proceso tamén se debe á introducción da lingua no sistema educativo, de maneira que a EPF medra escoitando e empregando o galego dentro das aulas, e cada vez máis nos patios de recreo e cos amigos. Isto fai que a situación do galego sexa inusual porque é a lingua minoritaria a que se reintroduciu nas cidades, mentres que nas áreas rurais o castelán está a ser empregado en maior medida ca antes. No canto de acepta-la situación diglósica tradicional, co galego como variedade B, as miñas observacións coinciden coas de Portas (1991) e Regueira (1994: 38), que afirman que nos últimos vinte anos o galego comezou a ser usado en funcións e ámbitos nos que antes só se empregaba o castelán. A lealdade lingüística está a rexurdir en certos sectores: cada vez máis persoas ven a Televisión Galega e escoitan a Radio Galega, aínda que non son receptivas á prensa en galego; a Xunta, o goberno municipal e mais certas institucións sociais parecen estar adoptando a lingua en distintos graos; agora nas escolas ensínanse outras materias en galego, ademais de Lingua galega, e dáse a coñece-la literatura galega: de feito, a normalización lingüística da que fala Dubert García (1995: 84) parece que en certa medida se está a producir.

⁸ O estudio de Monteagudo e Santamarina de 1993 sinala que, a pesar do influxo do castelán, o galego segue a se-la primeira lingua da ampla maioría da poboación, aínda que o proceso de desgaleguización avanza e o castelán comeza a se-la lingua falada polos grupos de idade máis novos. Outro dos estudos interxeracionais máis recentes sobre o bilingüismo indica que o galego segue sendo a lingua materna do 62.4% da poboación: esta cifra ascende ó 81.8% para os maiores de 65 anos e descende ó 34.4% para os que teñen entre 16-20 anos (RAG 1994: 39-40).

6. Datos dos informantes

O cambio de lingua pódese producir lentamente ó longo de varias décadas ou mesmo séculos, ou pode ocorrer de maneira rápida debido a transformacións sociais. Monteagudo e Santamarina (1993) consideran que o comportamento lingüístico dentro da familia é un bo indicador do nivel de bilingüismo en Galicia e tamén do cambio de lingua. Por conseguinte, o meu traballo de campo tivo como propósito examina-los posibles cambios nas actitudes e no uso da lingua entre os falantes que recibiron algún tipo de formación académica en galego, os da EPF, e os que non a tiveron. Entrevistei un total de dez falantes; seis pertencían á mesma familia, coa que mantiven contacto durante tres anos. Foron escollidos como infor-mantes porque satisfacían os criterios que eu establecera, isto é, ser de distintas idades, ser de clase media-baixa, ter nacido no propio Santiago ou nunha área semiurbana nun radio de 20 Km, ser todos bilingües e emprega-lo galego na casa⁹. Tódolos informantes vivían na cidade agás Anabel, que vivía nunha vila a uns 5 Km, e todos a excepción de Sofia e Manolo recibiron algunha educación escolar en galego. Só María e Raquel carecían de educación universitaria.

Amais disto estaban habituados a falar galego diante de min e comigo, circunstancia que en boa medida facilitou o meu traballo. Os restantes informantes seleccioneinos ó chou baseándome nas res-postas obtidas a partir dunha solicitude de colaboración deixada na Facultade de Filoloxía para aquelas persoas que cumprisen os requisitos antes citados. Os membros da familia son os seguintes:

⁹ Non obstante, Sofia móstrase insegura con respecto ó seu galego escrito, di que comete moitos erros.

Nome	Idade	Parentesco	Lugar de nacemento	Residencia	Profesión
- Manolo	53	Pai	Arred. de Santiago	Santiago	Prof. univ.
- Sofía	51	Nai	10 Kms de Stago.	Santiago	Prof. secundaria
- Ana	24	Filla	Santiago	Santiago	Estud. 3º ciclo
- Javier	23	Fillo	Santiago	Santiago	Enxeñeiro
- María	16	Filla	Santiago	Santiago	Estud. Secundaria
- Raquel	27	Curmá	Arred. de Santiago	Santiago	Secretaria

Os outros catro informantes son:

- Patricia	26	-	Santiago	Santiago	Estud. de Dereito
- Montse	25	-	Santiago	Santiago	Estud. de Dereito
- Anabel	24	-	Arred. de Santiago	Arred. Santiago	Est. de Filoloxía
- Begoña	24	-	Santiago	Santiago	Est. Econ. e secr.

7. Metodoloxía de traballo

O método indirecto para medi-las actitudes lingüísticas consistiu en observa-los falantes e o seu comportamento nun ambiente informal, nos seus domicilios, onde se realizaron grava-cións sen coñecemento dos informantes. Despois da cea a familia prestouse a conversar informalmente. Servímonos deste recurso para conseguir un diálogo o máis espontáneo posible, de maneira que o cambio de código entre os informantes podía seguirse con precisión. No que respecta ós colaboradores que non eran membros da familia, as súas reticencias á hora de falar galego diante miña eviteinas saíndo frecuentemente da sala ou do bar, mentres a gravadora quedaba funcionando. Os informantes parecían relaxarse inmediatamente e cambiaban do castelán ó galego. Nun segundo momento tentei avalia-las actitudes lingüísticas co método directo dunha enquisa formal, gravada co permiso do informante. A cada informante preguntóuselle pola súa historia, as súas actitudes e opinións sobre a lingua galega (v. Appendix 1), e díxoselle que as súas respostas ían ser utilizadas unicamente como un indicador do cambio xeral de actitudes en Santiago; ademais comprobouse que a formalidade de falar ante un micrófono e de saber que estaban a ser gravados, non afectaba ás respostas.

O predominio do castelán na EPF testemúñase en dous dos meus informantes, Begoña e Anabel, para quen o castelán é a lingua dominante, empregada na casa cos seus irmáns, pais e avós, no traballo e na Universidade e case sempre cos seus amigos. A pesar disto, parece

que os seus pais e avós poucas veces lles contestan en castelán e prefiren levar unha conversa bilingüe. Javier, Ana e a súa nai Sofia enténdense perfectamente entre si no seguinte diálogo sobre o coche novo, e cando se lles preguntou pareceulles normal o cambio de código deste xeito:

- (3) Javier (Gal) *O coche ten display... e diche estar en tódolos vehículos...cando tes que ter unha revisión, si tes que cambia-lo aceite.*
Sofia (Cast) *¿Todos los días?*
Javier (Gal) *Si tódolos días.*
Ana (Gal) *Si, avísache... ¡está perfecto!*

Este é un importante tipo de cambio de código e observei que é práctica común en Santiago: cada unha das dúas partes entende á outra perfectamente. É interesante destaca-lo feito de que a única vez que Begoña e Anabel empregaron o galego foi cando utilizaron unha palabra ou frase que os outros non entendían en castelán, a pesar do seu suposto dominio desta lingua. Patricia (25) dixo que elas as dúas nunca empregaban o galego porque entendían que o falaban moi mal. Sen embargo, cando outra amiga chegou un día coa súa nena Rebeca, Begoña e Anabel cambiaron inmediatamente para o galego. Explicaron que consideraban importante para Rebeca aprende-lo galego, xa que é *a lingua do seu país*. Engadiron que se un estranxeiro lles falase en galego contestaríanlle no mesmo. Anabel engadiu, sen embargo, que había certas situacións formais, cos profesores universitarios, por exemplo, en que ninguén debía usa-lo galego, aínda que é agora a lingua da oficialidade. Raquel mencionou ademais que nunca utilizaría o galego nunha tenda ou restaurante de categoría, a non ser que alguén o empregase expresamente con ela. Igualmente moitos camareiros e propietarios de bares ignorarían intencionadamente ós meus amigos galegos se estes tentasen pedir algo en galego, aínda que eles continuasen falando entre si na mesma lingua, presumiblemente porque pensaban que este era un ámbito o suficientemente informal como para xustifica-lo seu uso. Desde logo, en certos sectores de Santiago, anque o castelán substitúe o galego como variedade informal, o primeiro aínda parece se-la lingua de prestixio na situación de diglosia actual.

Cando preguntei se o galego sobreviviría, Patricia, que é extremadamente leal á lingua, expresou dúbidas sobre se moitos galegos sentían o mesmo, e opinou que a influencia do castelán é demasiado forte. Raquel mostrouse tamén pesimista sobre as posibilidades que a lingua ten de sobrevivir, pero convén ter en conta que ela é predominantemente castelanfalante e que se sente máis

cómoda empregando o castelán có galego. María, Anabel, Montse e Ana eran optimistas sobre a supervivencia da lingua; as tres últimas comentaron que cada vez máis universitarios da súa idade empregaban o galego no canto do castelán nas conversas cos amigos e nas clases, e igualmente que moitas clases se impartían agora en galego e non en castelán. María tamén comentou que o que máis empregaba na casa era o castelán, sen embargo recoñeceu que no último ano estivera poñendo en práctica nas conversas cos pais e cos familiares o galego estándar que aprendera na escola. Cos seus amigos sempre emprega o castelán, pero, así e todo, está convencida de que o galego vai sobrevivir, e espera que tanto ela como as súas amigas o aprendan a usalo máis a miúdo en diferentes situacións. Ademais afirmou que lle gustaría que os seus fillos aprendesen galego.

Cando preguntamos qué opinión lles merecían os falantes que utilizaban só unha das linguas, independentemente da situación, María, Manolo, Anabel e Patricia, consideraron que era mellor empregar a lingua correcta consonte a ocasión e a situación. Só Raquel dixo que cada quen debería poder fala-la lingua que quixese: afirmou que, a pesar de proceder dunha familia predominantemente galegofalante e vivir en Santiago, expresábase normalmente en castelán cos seus amigos mesmo se estes lle falaban en galego, e que prefería face-lo mesmo na casa a pesar da presión de seus pais para que falase só galego.

8. Actitudes en relación co cambio de código

Baseándome na información recollida no meu traballo de campo quixen examinar por qué os bilingües realizan unha mestura intraoracional, un cambio interoracional e cambios en expresións fixadas. Os falantes bilingües tenden a evitar dificultades no paso dunha lingua á outra, tales como diferencias na orde de palabras e fragmentos agramaticais, con cambios de código suaves en lugares de equivalencia entre ámbalas linguas. Como observou Berruto (1997: 399) en Italia, isto non parece supor un gran problema para as linguas que teñen tipoloxía moi similar, o que tamén se aplica ó galego e ó

castelán¹⁰. Appel e Muysken (1987:118-120) resumen varias funcións do cambio de código e da mestura de códigos¹¹:

a) Función referencial. Certos temas poden ser máis apropiadamente discutidos nunha lingua ca na outra, ou que o falante carece da capacidade para trata-lo tema nunha das linguas. O cambio non adopta as características fonéticas, sintácticas nin morfolóxicas da lingua receptora e é intraoracional. En Galicia ámbalas dúas linguas parecen verse afectadas. A maioría dos informantes máis novos admite que introduce ás veces palabras do castelán se non coñece o termo galego específico dun certo tema: Anabel dixo que ela o facía porque descoñecía certas palabras en galego. Ana, Begoña e Javier recoñeceron que falaban castelán agalegado, pero cando falaban castelán non só a súa fonética e a súa morfoloxía se vían afectadas senón que ademais introducían palabras galegas en lugar das correspondentes do castelán. Sofía e Manolo, os informantes máis vellos, afirmaron que non se expresaban nin en castelán agalegado nin en ningunha das variedades dialectais do galego: cando se lles insistiu, manifestaron que na súa opinión existe aínda un grande estigma asociado a este último. Sexa como sexa, pódese dicir que o seu galego estaba cheo de castelanismos, probablemente sen eles seren conscientes de que non son realmente termos galegos¹².

b) Función directiva. Baixo certas circunstancias persoais e sociais un falante pode escoller unha variedade lingüística específica coa que ou ben espera obte-la aprobación do interlocutor incluíndo oíntes específicos (converxencia), ou ben pretende dissociarse de certos interlocutores e mesmo, nalgunhas circunstancias, acentua-las súas diferencias lingüísticas (diverxencia). Giles, Bourhis e Taylor (en Hidalgo 1988: 6) chámanlle Teoría da Acomodación Lingüística (*Speech accommodation theory*). O traballo de Argenté Giralt e Lorenzo Suárez (1991: 93), centrado na comunidade de Coiro en Pontevedra, mostra que, anque a lingua materna dos adultos é o galego,

¹⁰ Vid. Poplack e Sankoff (1988) para unha descrición da inserción de constituíntes e cambios marcados por un elemento específico.

¹¹ Non se mencionaron as funcións expresiva, metalingüística ou poética debido ó carácter restrinxido deste traballo de investigación, pero isto non descarta a súa existencia en Galicia.

¹² Montse pensa que usa un léxico castelanizado no canto das formas tradicionais galegas de certas palabras o que corrompe o seu galego, e preguntábase se isto era o que eu quería dicir co termo “chapurrao”. Sen embargo das palabras que mencionou só *calle* é un exemplo deste tipo, sendo a palabra galega *ría*, xa que *entonces* e *desde* considéranse palabras alternativas galegas a *entón* e *dende*. Existen exemplos de préstamos integrados diacrónica, morfolóxica e sintacticamente na lingua receptora.

que empregan entre eles e cos seus pais, usan o castelán cos seus fillos. Lorenzo (1990: 61) denominounos “a xeración ponte”, unha situación moi común nas áreas urbanas e semiurbanas. No comportamento de Sofía e Manolo isto constatouse a miúdo, especialmente cando se dirixían á súa filla María:

(4) (María estivo ata bastante tarde vendo a televisión):

Sofía (Cast) *¿Tú lo has hecho parar?*¹³

María (Cast) *No... lo puse para se apagar a la media hora... y después me despertaba y...*

Non obstante, cando se lles preguntou sobre isto dixeron que case sempre falaban galego cos fillos. Do mesmo xeito, a pesar de que Javier declarou que sempre utilizaba o galego cos pais, mesmo cando lle falaban en castelán -tal como se amosou no exemplo (3)- eu gravei a conversa seguinte:

(5) (na mesa á hora de cear):

Javier (Cast) *¿Entonces, quieres ahora ensalada?*

Sofía (Cast) *Como tú quieras.*

Raquel (27) e Ana (24) afirmaron que cambiaban de lingua dependendo de con qué irmán ou irmá estean a falar. Ana tende a emprega-lo galego na maioría das situacións e de calquera maneira inicia a conversación en galego e logo cambia para o castelán cando o precisa:

(6) (María está bocexando):

Sofía (Cast) *¿Qué haces?*

Ana (Gal) *¿Dormiches?*

María (Cast) *Sí, por supuesto.*

Ana (Cast) *Sabes que tú...*

Javier e Ana indicaron, de maneira separada, que a súa nai lle dá algo de vergonza o galego que fala, e que lles ten dito moitas veces que o galego deles é “unha forma máis correcta”. Así, os fillos dixeron que lle falaban só castelán para lle evitar unha situación violenta, pero o exemplo (3) amosa que non sempre fixeron así.

c) Función fática. Emprégase para indicar un cambio no ton da conversa. Gumperz (1982: 65) engloba esta función dentro do termo

¹³ Nótese este uso do perfecto composto en castelán para un significado pretérito.

“cambio metafórico”, no que se introduce un termo técnico ou un préstamo e os falantes sérvense do coñecemento das normas situacionais que teñen eles e os seus interlocutores para comunicaren información metafórica sobre cómo eles pretenden que sexan entendidas esas palabras. Unha vez máis, pode resultar difícil distinguir entre cambio de código e préstamo léxico. A pesar de que tradicionalmente se considera que os préstamos se integran fonolóxica, morfolóxica e sintacticamente na variedade lingüística receptora, unha palabra tomada doutra lingua pode non pasar por algún ou por ningún deses procesos, sobre todo se só se utiliza de maneira esporádica ou se o seu uso se restrinxe a un grupo ou a unha clase social. A isto chámalle Weinrich (1966) “préstamo creado para a ocasión” e vai unido a un certo nivel de competencia nas dúas linguas. Patricia admitiu que inclúe palabras do castelán cando conta un chiste en galego, dixo que dalgún xeito fai o chiste máis divertido. Montse tamén recoñeceu que cando fala de persoas non galego-falantes introduce palabras do castelán para enfatiza-la ignorancia que estes teñen do galego. Ana e Manolo afirmaron que se serven de préstamos ocasionais cando tentan transmitir ironía, por exemplo, cando Ana está enfadada coa súa irmá. Raquel, en cambio, admitiu tomar préstamos do castelán ó falar galego simplemente porque non coñece o termo correcto en galego.

9. Conclusión: ¿Comezou a producirse un cambio?

Debo admitir que a partir dun grupo tan pequeno de informantes sería extremadamente prematuro facer prediccións de grande alcance sobre a situación sociolingüística dos sectores bilingües da clase media-baixa de Santiago de Compostela, e aínda máis de toda Galicia. Algúns dos resultados deste estudio poden non ser representativos do cambio lingüístico, polo que non se poden tirar conclusións xerais. En calquera caso, pode que estes resultados apunten tendencias que quizais se produzan a maior escala: sería interesante, en consecuencia, que se realizasen máis investigacións, baseadas nos resultados do meu limitado traballo de campo, para observar se a situación tradicional de bilingüismo con diglosia está cambiando ou non en sectores de Santiago de Compostela. A pesar de que algúns informantes seguen a considerar que o castelán é a lingua máis formal (Raquel, Anabel, Manolo e ata Patricia), para a informante máis nova, María, é a lingua informal, a que ela tende a usar na casa e cos amigos. O galego xeralmente só o utiliza nas aulas. En situacións nas que o seu

interlocutor emprega o galego no canto do castelán, María normalmente mantén unha conversación bilingüe (mentres que Ana e os seus amigos tenden a emprega-lo galego a pesar de que o outro falante escolla o castelán), aínda que hai situacións, como se mostra nos exemplos, nas que ela admite que comeza a emprega-lo galego no canto do castelán. Sen embargo, aínda que isto parece demostrar un comportamento contraposto entre grupos de idade no uso da lingua materna no seo dunha familia concreta, e a pesar de que case todo cambio social de lingua tende a producirse máis entre xeracións diferentes ca non no seo dunha mesma xeración, este caso non se debe interpretar como precedente dunha transición máis gradual de idade e lingua dentro da comunidade, porque se produce nun único caso observado, e quizais se deba, en consecuencia, a outros factores relacionados con esta familia concreta. Sería interesante, non obstante, levar a cabo un estudio a media ou grande escala das actitudes dos grupos de idade máis novos relacionadas co seu uso do galego, para descubrir se está a influír neles a política de normalización lingüística posta en práctica no ensino. Certamente, María afirmou que se sente máis que confiada na súa capacidade para falar galego correcto; en efecto, recoñeceu que en ocasións emprega esta lingua en certas situacións informais, por ex. cos seus pais, como se exemplificou arriba. Entón, a política aplicada recentemente de ensinar galego nas escolas, parece que reafirma, polo menos no caso de María, a súa lealdade lingüística e lle dá confianza para usa-lo galego en situacións informais.

Green (1994: 165) asegura que a implantación das *Normas* e o ensino da variedade estándar do galego estarían provocando unha diglosia secundaria entre a variedade A, asociada coa lingua escrita e a vida urbana, e as variedades rurais B. Aínda que algo restrictivos, os resultados deste traballo parecen confirma-las afirmacións de Green, e poderíanse beneficiar de investigacións posteriores. O que se indica, cando menos, é que en certos sectores da sociedade de Santiago, membros concretos do grupo de idade máis novo parecen emprega-lo que poderíamos chama-la variedade A de galego, isto é, a variedade estándar que se ensina nas escolas, comprendendo aspectos de fonética, gramática, léxico, historia da lingua, etc., así como normas ortográficas. Pola contra, os informantes máis vellos parece que continúan a usa-lo que se podería chamar unha variedade urbana B, é dicir, que non pasou por ningunha estandarización. Podémoslle chamar a isto conflito inter- e intralingüístico: se isto se está a producir nunha escala máis ampla, entón pode que exista competencia polos ámbitos formais e coloquiais entre ámbalas variedades, A e B, das linguas.

Green (1994: 168) é bastante pesimista con respecto ás posibilidades de supervivencia da lingua galega; como Wardaugh (1987: 127), cre que a interferencia lingüística entre as dúas linguas conducirá en último termo á morte do galego e a unha conseguinte situación monolingüe en castelán. É verdade que a interferencia léxica e os préstamos entre galego e castelán se prolongaron ó longo de máis de 800 anos e produciron diversas variedades lingüísticas de transición, como o *castelán agalegado*. Algúns informantes admitiron ademais que empregaban un galego salferido de castelanismos. Debe haber algunha verdade na afirmación de Green (1994: 168) de que a Xunta e a súa “ben intencionada pero mal orientada” intervención na planificación lingüística do galego non garante a supervivencia da lingua; de feito, poderíase argüír que as semellanzas tipolóxicas entre as dúas linguas parecen que foron postas de relevo na variedade estándar e nas Normas. Certamente, atopamos que e a pesar da afirmación de Ana e Javier de que a interferencia só se constata no seu castelán, o comportamento dos outros informantes parece indicar que o cambio de código pode ocorrer en tal grao que é posible que exista unha interferencia máis xeneralizada do castelán sobre o galego. De feito, cando insistín nisto, os propios informantes non puideron asegurar se o galego vai sobrevivir. Sen embargo, contra estas predicións algo pesimistas, tal vez sería interesante realizar un estudio continuado para ver se é posible un escenario alternativo, que proxecte unha luz máis optimista sobre a situación, polo menos en Santiago. Fishman (1967: 34) indicou que cando aumenta a competencia por ámbitos de uso, pode xurdir unha situación de bilingüismo sen diglosia, que implica a ausencia de diferenciación funcional entre as dúas linguas nos ámbitos da casa, da escola e do traballo, tal e como indica Berruto (1997) que está ocorrendo en Italia. Este cambio xeralmente prodúcese en situacións de transformación social rápida ou de axitación social, especialmente cando se desenvolven os procesos de industrialización e urbanización, e aféctalles particularmente ás clases media-baixa e baixa. É obvio que non se pode deducir deste estudio ningún destes cambios, non obstante, cómpre dicir que Galicia está neste momento experimentando moitos cambios e conflitos, relacionados coa lingua e causados polo éxodo cara ás vilas e cidades dende as áreas rurais e pesqueiras. Berruto (1997: 399-400) establece que en Italia a converxencia das variedades dialectais cara ó estándar, xunto cun incremento de frecuencia do cambio e da mestura de códigos, parece indicar que se está producindo algún tipo de cambio lingüístico. Queda aberta a cuestión de se, en definitiva, terá lugar en Galicia algún tipo de inversión de roles: este é precisamente o traballo

da Xunta en institucións sociais e políticas, nas escolas, nas universidades e nas casas de cultura, que afoutará estes sectores para que sigan mantendo e empregando o galego. Se os grupos de idade máis novos seguen preferindo o castelán ó galego na súa comunicación intragrupal, entón unha reversión nos ámbitos e nos roles lingüísticos pode, en último extremo, dar como resultado unha volta á situación diglósica en Santiago, nese caso co galego como lingua A e o castelán como lingua B. Isto, sen embargo, está lonxe de ser certo; falta por ver se segue a incrementarse a lealdade cara ó galego ata o punto de que a xente queira verdadeiramente protexelo como un símbolo das súas diferencias culturais, sociais e históricas respecto do resto de España, ou se seguirá o camiño doutras moitas linguas minoritarias do mundo.

Bibliografía

- Argente Giralt, J. A. & Lorenzo Suárez, A. M. (1991). “A relevancia social da alternancia lingüística”, *Cadernos de Lingua* 3, 91-109.
- Appel, R. & Muysken P. (1987). *Language Contact and Bilingualism*. London: Edward Arnold.
- Berruto, G. (1997). “Code-switching and Code-mixing” eds M. Maiden, M. Parry, *The Dialects of Italy*, 394-400. London, Routledge.
- Brown. P. & Fraser, C. (1979). “Speech as a Marker of Situation”, *Social Markers in Speech*, 33-62. Cambridge, University Press.
- Cáccamo, A. (1983). “A influencia do galego sobre o sistema verbal e no uso de certas perífrases verbais do castelán de Galiza”, *Grial* XXI; 423-41.
- Cano González, A. M. (1994). “Gallego y castellano en una comunidad orensana”, *Actas do XIX Congreso Internacinal de Lingüística e Filoloxía Románicas: sección VI: Galego*, A Coruña, Fundación Barrié de la Maza.
- Dubert García, F. (1995). “Algúns fenómenos morfolóxicos do galego de Santiago”, *Cadernos de Lingua* 11, 71-101.
- Fasold, R. (1984). *The Sociolinguistics of Society*. Oxford, Blackwell.
- Fernández, M. (1983). “Mantenimento y cambio de lingua en Galicia: el ritmo de la desgalleguización en los últimos 50 años”, *Verba* 10; 79-129.
- Ferguson, C. A. (1959). “Diglossia”, *Word* 15; 325- 40.
- Fishman, J. (1964). “Language Maintenance and Language Shift as a Field of Inquiry”, *Linguistics* 9; 32-70.

- Fishman, J. (1967). "Bilingualism with and without Diglossia: Diglossia with and without Bilingualism", *Journal of Social Issues* 23, 2; 29-38.
- Fishman, J. (1989). *Language and Ethnicity in Minority Sociolinguistic Perspective*. Clevedon, Avon. [Multilingual Matters].
- García, C. (1986). "Vicisitudes históricas en el desarrollo del gallego", *Lenguas Peninsulares y Proyección Hispanica*, Madrid, Malvar.
- García, C. (1985). *Temas de lingüística galega*. A Coruña, La Voz de Galicia.
- Giles, H. (1977). *Language Ethnicity and Intergroup Relations*. London; Academic Press.
- Green, J. (1993). "Representations of Romance: Contact, Bilingualism and Diglossia", *Trends in Romance Linguistics and Philology. Vol. 5: Bilingualism and Linguistic Conflict in Romance*. The Hague, Mouton.
- Green, J. (1994). "Language Status and Political Aspirations: the Case of Northern Spain", M.M.Parry, W.V.Davies, R.A.M.Temple (eds.) *The Changing Voices of Europe*. Cardiff; University of Wales Press.
- Gumperz, J. (1966). "On the Ethnology of Linguistic Change", *Sociolinguistics*. W.Bright (ed). The Hague; Mouton, 27-38.
- Gumperz, J. (1982). *Discourse Strategies*. Cambridge; University Press.
- Haugen, E. (1976). *The Scandinavian Languages: an Introduction to their History*. London; Faber.
- Hidalgo, M. (1988). "Perceptions of Spanish-English Code-Switching in Juárez, Mexico", Latin American Institute Research Paper; University of New Mexico, Albuquerque.
- Kabatek, J. (1991). "Interferencias entre gallego e castelán: problemas do gallego estándar", *Cadernos de Lingua* 4; 39-48.
- Lehiste, I. (1988). *Lectures on Language Contact*. Cambridge; MIT Press.
- Monteagudo, H. & Santamarina, A. (1993). "Galician and Castilian in Contact: Historical, Social and Linguistic Aspects", *Trends in Romance Linguistics and Philology. Vol. 5: Bilingualism and Linguistic Conflict in Romance*. The Hague, Mouton.
- Poplack, S. & Sankoff, D. (1988). "Code-Switching" in: U.Ammon, N.Dittmar & K.J. Mattheier (eds) *Sociolinguistics: An International Handbook of Languages and Society*. 2, Berlín; Mouton.

- Posner, R. (1993). "Language Conflict in Romance: Decline, Death and Survival" *Trends in Romance Linguistics and Philology. Vol. 5: Bilingualism and Linguistic Conflict in Romance*. The Hague, Mouton.
- Rábade Paredes, X. (1994). "Pluralismo cultural y lingüístico en España - el caso Gallego", en *Teoría y Práctica de la Educación Intercultural*, Santiago de Compostela, Universidade.
- Regueira, X. L. (1994). "Modelos Fonéticos e Autenticidade Lingüística", *Cadernos de Lingua* 10; 37- 60.
- Seminario de Sociolingüística, Real Academia Galega (RAG). (1994). *Lingua inicial e competencia lingüística en Galicia*. A Coruña, Real Academia Galega.
- Seminario de Sociolingüística, Real Academia Galega (RAG). (1995). *Usos lingüísticos en Galicia. Compendio do II volume do mapa sociolingüístico de Galicia*, A Coruña; Real Academia Galega.
- Silva Valdivia, B. (1991). "Tipoloxía das Manifestacións de Contacto Lingüístico en Galicia. Algunhas Consideracións" *Cadernos de Lingua* 4; 27-38.
- Wardough, R. (1987). *Languages in Competition*. Oxford, Blackwell.
- Weinreich, U. (1966). *Languages in Contact*. The Hague, Mouton.
- Woolard, K. A. (1989). *Double Talk: Bilingualism and the Politics of Ethnicity in Catalonia*. Stanford; University Press.

Apéndice 1: Información dos Enquisados

Serie de preguntas feitas ós dez informantes entre o 1-5-96 e o 30-5-96:

- 1) ¿Que lingua usas habitualmente cos teus pais?
- 2) ¿Cal é a lingua que empregas polo xeral cos teus irmáns e irmás?
- 3) ¿Que lingua empregas habitualmente cos teus avós?
- 4) ¿En que lingua che contestan os teus pais normalmente?
- 5) ¿Que lingua empregas habitualmente cos teus amigos?
- 6) ----- cos profesores ou alumnos?
- 7) ----- cando entras nunha tenda?
- 8) ----- cando entras nun bar ou restaurante?
- 9) ----- cando coñeces a alguén?
- 10) ¿En que lingua prefires falar?
- 11) ¿Sabes ler e escribir en galego?
- 12) Na túa opinión, ¿cal é a actitude xeral cara á lingua galega?
- 13) ¿Pensas que sobrevivirá?
- 14) ¿Estudiaches ou estás estudiando galego na escola?
- 15) ¿Que lingua usabas habitualmente na casa antes de ires á escola?
- 16) ¿Que pensas das persoas que empregan sempre indistintamente galego ou castelán, sen ter en conta a situación?
- 17) ¿Que lingua empregas habitualmente se falas contigo mesmo?
- 18) ----- se falas en voz alta contigo mesmo?
- 19) ----- para escribir unha nota para ti mesmo?
- 20) ¿Pensas que de vez en cando utilizas un *castelán agalegado* ou un dialecto galego?
- 21) ¿Insertas algunha vez palabras doutras linguas coa intención de crear un efecto especial?

Contestacións dos informantes.

Nome: María Idade: 16 Nacida en: Santiago Vive en: Santiago

- 1) A maior parte das veces castelán, pero ultimamente tamén en galego.
- 2) Polo xeral castelán.
- 3) Polo xeral galego.
- 4) Depende que lingua utilice ela con eles.
- 5) Sempre castelán.
- 6) Depende de cal sexa a lingua que eles empreguen para se dirixir a ela. Ela responde na mesma.
- 7) Sempre castelán, agás cando ela se decata de que a persoa sabe falar galego.
- 8) Coma antes.
- 9) Comeza en castelán e continúa así a menos que a persoa conteste en galego, neste caso tamén adopta o galego.
- 10) Castelán.
- 11) Sabe.

- 12) A xente está aprendendo a aceptala cada vez máis como a súa lingua propia.
- 13) Estou ben certa diso.
- 14) Si, dende que tiña 4 anos.
- 15) Castelán, de calquera maneira os seus pais tentan darlle unha base de galego e os seus avós sempre utilizan o galego con ela.
- 16) A xente debe usa-la lingua apropiada para cada situación na que está ou dependendo do dominio que esa xente teña de cada unha das dúas linguas.
- 17) Castelán.
- 18) Castelán a maioría das veces.
- 19) Castelán.
- 20) Non.
- 21) Non.

Nome: Javier Idade: 23 Nacido en: Santiago Vive en: Santiago

- 1) Galego.
- 2) Galego.
- 3) Galego.
- 4) Habitualmente galego, ás veces castelán. Ás veces os seus avós usan tamén con el o castelán.
- 5) Depende de qué lingua usen habitualmente os seus amigos.
- 6) Depende de en qué lingua se imparta a clase, co cal el responde na mesma.
- 7) Habitualmente galego.
- 8) Coma antes.
- 9) Habitualmente en galego.
- 10) Galego.
- 11) Sabe.
- 12) Hai algúns prexuízos dentro da Universidade aínda que non se diga.
- 13) Penso que si: nos últimos anos gañou terreo, pero non conseguirá nunca substituí-lo castelán totalmente porque este é aínda a lingua nacional.
- 14) Si, dende que ten 12 anos.
- 15) Castelán.
- 16) As persoas nunca deben dicir que só usarán unha lingua cando poden fala-las dúas, cunha postura radical nunca se consegue nada.
- 17) Habitualmente galego.
- 18) Galego a maioría das veces.
- 19) Galego ou castelán.
- 20) Ás veces usa castelán agalegado.
- 21) Non pensou niso.

Nome: Ana Idade: 24 Nacida en: Santiago Vive en: Santiago

- 1) As máis das veces galego.
- 2) Sempre en galego con Javier, pero con María depende de se están cun grupo de persoas (en galego) ou soas (en castelán).
- 3) Galego.

- 4) As máis das veces en galego.
- 5) As máis das veces en galego, pero cos amigos non bilingües trata sempre de fala-lo castelán.
- 6) Depende de qué lingua usen para dirixírense a ela. Ela responde na mesma.
- 7) Sempre galego.
- 8) Coma antes.
- 9) Galego.
- 10) Galego.
- 11) Si.
- 12) As persoas están aprendendo a aceptala cada vez máis como lingua de seu.
- 13) Si, se a maioría da xente de arredor de vinte anos o fala e llelo transmite ós seus fillos.
- 14) Si, dende que tiña 11 anos.
- 15) En xeral castelán.
- 16) A xente nunca debe tomar unha postura demasiado radical, pero se non usan o galego pódese deber a que simplemente non coñecen a forma estándar.
- 17) A maioría das veces castelán.
- 18) Galego a maioría das veces.
- 19) Galego.
- 20) Considera difícil falar castelán sen recorrer a certos termos e expresións en galego: ten que pensar deliberadamente o que tenta dicir en castelán.
- 21) Emprega termos do castelán no seu galego para introducir unha nota de ironía ou de humor.

**Nome: Sofia Idade: 51 Nacida en: Unha aldea a 10 Kms de Santiago
Vive en: Santiago**

- 1) Galego.
- 2) Galego.
- 3) Galego.
- 4) As máis das veces en galego e ás veces en castelán.
- 5) Galego.
- 6) Máis galego ca castelán.
- 7) Habitualmente en galego.
- 8) Coma antes.
- 9) Depende de qué lingua use primeiro a outra persoa, pero se parecen galegos, entón usa o galego de tódolos xeitos.
- 10) Galego. Se alguén telefona e fala con ela en castelán empregarao, pero sempre acaba falando galego.
- 11) Si, pero pensa que comete moitos erros cando o escribe.
- 12) Parece que a maioría das persoas fala máis en castelán.
- 13) Penso que si.
- 14) Non.
- 15) Galego.
- 16) Calquera punto de vista extremo é malo para a lingua.
- 17) Galego.
- 18) Galego.

- 19) Agora en galego, pero hai uns anos en castelán.
- 20) Pensa que non.
- 21) Pensa que non.

Nome: Manolo Idade: 53 Nacido en: Santiago Vive en: Santiago

- 1) Galego.
- 2) Habitualmente galego.
- 3) Galego.
- 4) A maior parte das veces en galego, ás veces en castelán.
- 5) Depende do tipo de conversa e con quen.
- 6) Nas clases castelán.
- 7) Galego habitualmente.
- 8) Coma antes.
- 9) Galego.
- 10) Castelán.
- 11) Sabe.
- 12) Depende de cada persoa.
- 13) Depende da actitude das persoas.
- 14) Non.
- 15) Galego.
- 16) Cada un debe tentar emprega-la lingua que conveña segundo esixa a situación.
- 17) Castelán.
- 18) Galego.
- 19) Castelán.
- 20) Non.
- 21) Pensa que é bastante difícil o cambio dende o galego ó castelán, e usa expresións do castelán cando fala galego para introducir un matiz irónico.

Nome: Raquel Idade: 27 Nacido en: Santiago Vive en: Santiago

- 1) Galego.
- 2) Unha ou outra dependendo da que fale o irmán ou a irmá.
- 3) Galego.
- 4) Maioritariamente en galego, pero ás veces en castelán.
- 5) Castelán.
- 6) Castelán.
- 7) Galego habitualmente, pero se a tenda é de categoría entón sempre en castelán.
- 8) Depende do lugar e de qué lingua usen alí as persoas con ela.
- 9) Castelán.
- 10) Castelán.
- 11) Sabe.
- 12) A maioría da xente prefere castelán.
- 13) Vai ser difícil porque cada vez fálase menos.

- 14) Estudiou galego catro anos na escola.
- 15) Castelán.
- 16) Todo o mundo ten o dereito a emprega-la lingua que quere.
- 17) Castelán.
- 18) Castelán.
- 19) Castelán.
- 20) Non.
- 21) Usa expresións do castelán no seu galego simplemente porque non coñece as formas correctas galegas.

Nome: Begoña Idade: 24 Nacida en: Santiago Vive en: Santiago

- 1) Castelán.
- 2) Castelán.
- 3) Castelán.
- 4) Castelán.
- 5) Maioritariamente o castelán.
- 6) Castelán.
- 7) Galego.
- 8) Galego.
- 9) Castelán.
- 10) Castelán.
- 11) Sabe.
- 12) Agora fala galego máis xente.
- 13) Sen problema ningún.
- 14) Desde que tiña 11 anos.
- 15) Castelán.
- 16) -
- 17) Castelán.
- 18) Castelán.
- 19) Castelán.
- 20) Pensa que usa castelán agalegado.
- 21) Non o cre.

Nome: Anabel Idade: 24 Nacida en: nos arredores de Santiago Vive en: Santiago

- 1) Castelán.
- 2) Castelán.
- 3) Castelán.
- 4) Castelán.
- 5) As máis das veces castelán.
- 6) Castelán.
- 7) Castelán.
- 8) Castelán.
- 9) Castelán.
- 10) Castelán.

- 11) Sabe.
- 12) Considera que hai situacións nas que aínda non convén emprega-lo galego aínda que agora é empregado na administración autonómica.
- 13) Pensa que sobrevivirá porque a maioría dos estudantes universitarios están a aprendelo.
- 14) Parte do ensino aínda se está impartindo en castelán.
- 15) Castelán.
- 16) Cre que se debe usa-la lingua que esixa cada situación.
- 17) Castelán.
- 18) Ámbalas dúas.
- 19) Castelán.
- 20) Pensa que non utiliza ningunha das dúas.
- 21) Pensa que non.

Nome: Montse Idade: 25 Nacida en: Santiago Vive en: Santiago

- 1) Galego.
- 2) Galego ou castelán.
- 3) -
- 4) Maioritariamente en galego, ás veces en castelán.
- 5) Galego.
- 6) Máis o galego có castelán.
- 7) Galego.
- 8) Coma antes.
- 9) As dúas.
- 10) Tanto me ten.
- 11) Sabe.
- 12) A maioría das persoas parecen estar a favor da lingua.
- 13) Cre que sobrevivirá, porque a maioría dos universitarios están aprendéndoa.
- 14) A maioría das clases impartíanse en galego.
- 15) Galego.
- 16) -
- 17) As dúas.
- 18) Ámbalas dúas; afirma que só é consciente de falar galego, pero que pode ser que inconscientemente fale castelán.
- 19) As dúas.
- 20) Usa moitas palabras castelanizadas no seu galego que non están de acordo coa normativa.
- 21) Bastantes veces para introducir ironía ou burlarse dunha persoa non galego-falante.

Nome: Patricia Idade: 26 Nacida en: Santiago Vive en: Santiago

- 1) Galego.
- 2) Galego ou castelán.
- 3) -

- 4) Maioritariamente en galego, ás veces en castelán.
- 5) As máis das veces galego.
- 6) Depende do tema da conversa.
- 7) Galego.
- 8) Coma antes.
- 9) Galego.
- 10) Ámbalas dúas.
- 11) Sabe.
- 12) Unha minoría manifésta-se aínda en contra da lingua e do que esta representa.
- 13) Dubidao, porque se mantén a opresión do castelán sobre o galego.
- 14) Comezou a ter clases en galego ós 11 anos.
- 15) Castelán.
- 16) Considera que se debe utiliza-la lingua segundo requira a situación.
- 17) Ámbalas dúas.
- 18) As dúas.
- 19) Habitualmente o galego.
- 20) Pensa que non.
- 21) Inserta moitas palabras do castelán no galego para parecer simpática ou irónica.